

Bureauonderzoek Archeologie

Plangebied
Molenstraat te Wijhe,
Gemeente Olst-Wijhe

Concept

Opdrachtgever

BJZ.nu
De heer W. Bekke
Twentepoort Oost 16a
7609 RG ALMELO
E: wbekke@bjz.nu
T: 0546 – 45 44 66

Projectnummer

120347

Kenmerk

EKU/DIR/HAMA/120347

Eindredactie/kwaliteitscontrole

Drs. E.E.A. van der Kuijl

Paraaf

Datum

01-02-2013

Project : BO Archeologie Plangebied Molenstraat te Wijhe, gemeente Olst-Wijhe
Kenmerk : EKU/DIR/HAMA/120347

Colofon

Opdrachtgever BJZ.nu

Project Bureauonderzoek Archeologie Plangebied Molenstraat te Wijhe, gemeente Olst-Wijhe

Projectnummer 120347

Titel Bureauonderzoek Archeologie Plangebied Molenstraat te Wijhe, gemeente Olst-Wijhe

Datum en versie 01-02-2013, versie 1.0

Redactie Ing. J.F.M. Rohling

Eindredactie Drs. E. van der Kuijl

Afbeelding voorzijde: Satellietfoto van het plangebied in rode cirkel. Bron: Google maps.

Inhoud

1.	Inleiding.....	4
1.1	Inleiding en onderzoekskader	4
1.2	Doel en vraagstelling van het bureauonderzoek.....	5
1.3	Werkwijze	5
1.4	Beleidskaders.....	6
1.5	Administratieve gegevens	8
2	Bureauonderzoek en verwachtingsmodel.....	9
2.1	Landschapsgenese	9
2.2	Historische ontwikkeling plangebied en omgeving	13
2.3	Archeologische waarden.....	16
2.4	Archeologisch verwachtingsmodel.....	16
3	Conclusie en aanbeveling.....	19
	Gebruikte literatuur.....	20
	BIJLAGEN	21

1. Inleiding

1.1 Inleiding en onderzoekskader

Hamaland Advies heeft in opdracht van BJZ.nu te Almelo een bureauonderzoek en veldonderzoek uitgevoerd voor de realisatie van een achttal woningen op het perceel Molestraat 1 te Wijhe (zie bijlage 1). De voormalige bebouwing is inmiddels gesloopt. Het plangebied ligt in de bebouwde kom van Wijhe. De uitbreiding ligt ten westen van het centrum van Wijhe en ten oosten van de IJssel. De totale omvang van het plangebied bedraagt 1.450 m². Het plangebied heeft een hoge archeologische verwachtingwaarde met gedeeltelijk historische element op de archeologische beleidskaart van de gemeente Olst Wijhe (BAAC, maart 2010).

Voorafgaand aan de sloop- en graafwerkzaamheden voor de nieuwbouw dient in het kader van de Wet op de archeologische monumentenzorg (Wamz) verkennend archeologisch onderzoek te worden uitgevoerd. Het uitgevoerde onderzoek bestaat uit een KNA conform bureauonderzoek dat aangevuld is met een verkennend inventariserend veldonderzoek (karterende fase).

Het bevoegd gezag, gemeente Olst-Wijhe en haar adviseur, de Regionaal Archeoloog van het Oversticht (mevrouw drs. Marijke Nieuwenhuis), zullen de resultaten van het bureauonderzoek en het veldonderzoek toetsen.

1.2 Doel en vraagstelling van het bureauonderzoek

Afbeelding 1: Topografische kaart Olst Wijhe met plangebied de rode cirkel (bron: Topo kaart 27E 1:25000 1991)

Het doel van het bureauonderzoek is het verkrijgen van inzicht in bekende en te verwachten archeologische waarden in en om het plangebied. Op basis van de verworven informatie wordt een archeologisch verwachtingsmodel voor de onderzoekslocatie opgesteld.

De volgende vragen zullen, indien mogelijk, beantwoord worden:

- Wat is de bodemopbouw en de vermoedelijke intactheid van het bodemprofiel binnen het plangebied?
- Kunnen er archeologische vindplaatsen in het onderzoeksgebied aanwezig zijn?

Het antwoord op deze vragen zal worden verwerkt in een archeologisch verwachtingsmodel voor het plangebied, waarbij aangegeven zal worden of een nader onderzoek door middel van karterende boringen nodig zal zijn of niet.

- Is aanvullend onderzoek door middel van karterende boringen en/of proefsleuven noodzakelijk?

1.3 Werkwijze

Het bureauonderzoek is uitgevoerd conform de eisen van de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA, 3.2) en bestaat uit de volgende onderdelen:

1. beschrijving van de huidige situatie en de toekomstige situatie (KNA LSO2);
2. beschrijving van de historische situatie en de landschappelijke ontwikkeling (KNA LSO3);
3. beschrijving van de bekende archeologische waarden (KNA LSO4);
4. het opstellen van een archeologisch verwachtingsmodel (KNA LSO5).

Om tot een gefundeerd archeologisch verwachtingsmodel te komen is voor het onderzoek relevant bronnenmateriaal geraadpleegd. Door informatie uit verschillende invalshoeken samen te voegen ontstaat de mogelijkheid dwarsverbanden te leggen tussen de diverse brontypen en aan de hand hiervan een geïntegreerd archeologisch verwachtingsmodel op te stellen. De gegevens voor het bureauonderzoek zijn ontleend aan:

- Archis, het geautomatiseerde archeologische informatiesysteem voor Nederland;
- geomorfologisch, geologische, bodemkundig, topografisch en historisch kaartmateriaal;
- Archeologische verwachtings- en advieskaart (gemeente Olst-Wijhe);
- archeologische rapporten en publicaties.

1.4 Beleidskaders

Rijksbeleid

In 1992 werd in Valetta door de Ministers van Cultuur van de bij de Raad van Europa aangesloten landen het 'Europees Verdrag inzake de bescherming van het Archeologisch Erfgoed', beter bekend onder de naam 'Verdrag van Malta', ondertekend. De Wet op de Archeologische Monumentenzorg is op 1 september 2007 in werking getreden. De nieuwe wet heeft zijn beslag gekregen via een wijziging van de Monumentenwet 1988, aanpassingen in de Wet op de Ruimtelijke Ordening (WRO) en enkele andere wetten en met de invoering van de Wabo (2010). Met de nieuwe Wet op de Archeologische Monumentenzorg is het accent komen te liggen op het streven naar het behoud en beheer van archeologische waarden in de bodem (in situ) en het beperken van (de noodzaak van) archeologische opgravingen. Uitgangspunt van het nieuwe beleid is tevens het principe 'de verstoorder betaald'. Bij het voorbereiden van werkzaamheden die het bodemarchief kunnen verstoren (zoals de aanleg van een weg, een nieuwe woonwijk, een bedrijventerrein), dient onderzocht te worden of daardoor archeologische resten verstoord kunnen worden. Als uit het onderzoek blijkt dat er archeologische waarden aanwezig zijn en deze niet ter plaatse behouden kunnen blijven, dan dient de initiatiefnemer van het werk de kosten te dragen die gepaard gaan met het opgraven en conserveren van de plaats. Met de introductie van de nieuwe wet zijn de kerntaken en bestuurlijke verantwoordelijkheden van gemeenten veranderd. Eén van de belangrijkste consequenties is, dat gemeenten een centrale rol is toegekend in de bescherming van archeologisch erfgoed. In de wet is bepaald, dat gemeenten door inzet van een planologisch instrumentarium het archeologisch belang dienen te waarborgen.

Bescherming van het archeologisch erfgoed kan onder meer vorm krijgen door in bestemmingsplannen regels ter bescherming van bekende en te verwachten archeologische waarden op te nemen. In de regelgeving is vastgelegd dat in het kader van een omgevingsvergunning van de aanvrager geëist kan worden dat hij een rapport overlegt waarin de archeologische waarde van het te verstoren terrein voldoende is vastgesteld. Voor de toetsing van archeologische waarden is een archeologisch bestel ontwikkeld, waarmee de archeologische waarde van een terrein bepaald kan worden door middel van een getrappt systeem van onderzoek. In het kader van het vrijstellingsbesluit volstaat in eerste instantie een bureauonderzoek en een inventariserend veldonderzoek (IVO-K).

Provinciaal Beleid

De provincie is vanuit de Ontgrondingwet (artikel 5, lid 2), Wet Milieubeheer (artikel 1.2.) en de Provincie Wet (artikel 145) het bevoegde gezag inzake archeologie. Bij milieueffectrapportages (MER) en Strategische Milieu Beoordelingen (SMB) kan afhankelijk van de ligging en omvang van het plan zowel het Rijk, provincie als gemeente optreden als bevoegd gezag. Het provinciale uitgangspunt is om het archeologische erfgoed zoveel mogelijk ter plekke (in situ) te bewaren. De verstoorder van de bodem is verantwoordelijk voor het behoud van de archeologische resten. Daar waar behoud in situ niet mogelijk is,

Project : BO Archeologie Plangebied Molenstraat te Wijhe, gemeente Olst-Wijhe
Kenmerk : EKU/DIR/HAMA/120347

betaalt deze het archeologisch onderzoek en mogelijke opgravingen. De provincie heeft een tweetal kaarten vervaardigd die een beeld van de aanwezige archeologische waarden:

- de Archeologische Verwachtingskaart geeft de kans op het aantreffen van archeologische waarden aan;
- de Archeologische Gebiedenkaart geeft de archeologische waarden en monumenten aan die op basis van vondsten bekend zijn.

Deze kaarten kunnen worden gebruikt bij het ontwikkelen van een visie op ruimtelijke plannen van regionale of provinciale aard. Het provinciaal beleid van Overijssel t.a.v. cultuurhistorie en archeologische monumentenzorg is vastgelegd in de Omgevingsvisie Overijssel en bijbehorende Omgevingsverordening.

De hoofddoelen van het provinciaal archeologisch beleid zijn:

- De archeologische objecten, historisch landschap en gebouwde elementen (cultureel erfgoed) zijn de fysieke neerslag van menselijke activiteiten in het verleden. Het beleid gericht op het behoud c.q. de bescherming van deze voor Overijssel unieke waarden;
- Bij ontwikkelingen van functies aansluiten bij de waarden van cultureel erfgoed (archeologie, historisch landschap, monumenten). Dit betekent dat in een vroeg stadium van ruimtelijke planvorming de belangen van de archeologie moeten worden meegenomen;
- Het behoud van het archeologisch erfgoed in de bodem ter plekke (in situ);
- Financiële consequenties zijn in beginsel voor de initiatiefnemer;
- Duurzaam behoud en beheer van het archeologisch erfgoed ex situ (het depot), als behoud in situ onmogelijk blijkt.

Gemeentelijk beleid

Gemeente Olst-Wijhe beschikt over een eigen archeologiebeleid en een vastgestelde archeologische beleidsadvieskaart (2010). In overleg met de Regionaal Archeoloog en de gemeente is de beleidsadvieskaart gebruikt als toetsingskader voor de archeologische verwachting. Verder zijn de richtlijnen van het Oversticht leidend voor het opstellen en toetsen van het onderzoek.

Project : BO Archeologie Plangebied Molenstraat te Wijhe, gemeente Olst-Wijhe
Kenmerk : EKU/DIR/HAMA/120347

1.5 Administratieve gegevens

Tabel 1: Gegevens projectgebied

Provincie	Overijssel
Plaats	Wijhe
Gemeente	Olst-Wijhe
Toponiem	Molenstraat 1
Kaartblad	27E
Onderzoeksmelding	Ntb in combinatie met het veldwerk
Huidig grondgebruik	Bebouwing (oa. Gebouw voor kinderopvang)
Toekomstig grondgebruik	8 woningen, parkeerplaatsen en openbaar groen
Omvang van de ontwikkeling	Ca 1.450 m ²
Bodemtype	AM Mengelgrond
Geomorfologie	4K14 dekzand rug met oud landbouwdek (hoge duinen)
Periode	Vroege Middeleeuwen t/m Nieuwe Tijd
De centrumcoördinaat van het plangebied is: x: 205.899 y: 488.921	
De gemiddelde hoogte van het terrein bedraagt 3,90 m + NAP (bron: www.ahn.nl).	

2 Bureauonderzoek en verwachtingsmodel

2.1 Landschapsgenese

Inleiding

Het onderzoeksterrein ligt in de bebouwde kom van Wijhe ten noorden van de Rijksstraatweg. Honderd meter ten oosten van het plangebied staat de Wijnese molen. Het dorp Wijhe grenst aan de oostkant het landgoed 'De Gelder'.

Geomorfologie en bodemgesteldheid

Het plangebied is op de geomorfologische kaart niet gekarteerd, omdat het binnen de bebouwde kom van Wijhe ligt. Op grond van extrapolatie van de begrenzingen op de kaart ligt het hele plangebied naar verwachting op een dekzandrug al dan niet met een oud landbouwdek (code 4K14, hoge duinen). Dit vermoeden wordt ondersteund door dat het plangebied relatief hoog ligt ten opzichte van de rivier. Dat is te zien op de hoogtekarta van het plangebied en omgeving¹. De relatief hooggelegen rivierduinen langs de IJssel vormden van oudsher een gunstige bewoningsplaats.

De gemeente Olst-Wijhe kent een tweedeling in het fysisch geografisch landschap. In het oosten ligt het dekzandlandschap en in het westen het rivierenlandschap van de IJssel. Het plangebied ligt op de oostelijke oever vlakbij de rivier de IJssel.

Het dal van de IJssel is gevormd tijdens de voorlaatste ijstijd, het Saalien (370.000 – 130.000 jaar geleden). In deze periode bereikte een landijskap vanuit Scandinavië Nederland. Nabij de rand van de landijskap ontstonden door erosie, veroorzaakt door het ijs en door smeltwater dat onder de ijskap aanwezig was, diepe glaciële bekkens. Het IJsseldal is zo'n glaciële bekken en de diepte van dit bekken bedraagt ter plaatse van het plangebied meer dan 50 m². Vanaf het Laat-Saalien, toen de landijskap zich weer aan het terugtrekken was in noordelijke richting, stroomde de Rijn door het IJsseldal³.

De sedimenten die door de Rijn werden afgezet worden gerekend tot de Formatie van Kreftenheye. Binnen het plangebied liggen deze afzettingen in de ondergrond. Deze situatie hield aan tot het Midden-Pleniglaciële (circa 35.000 jaar geleden), toen de Rijn zijn loop veranderde en vanaf Doesburg in westelijke richting ging stromen⁴.

In reactie op lokale en regionale omstandigheden wisselde het rivierpatroon van de IJsseldalrijn tussen meanderend in het Eemien (130.000 – 115.000 jaar geleden) en breed vlechtend tijdens strenge glaciële omstandigheden in het Weichselien (Vroeg- en Midden-Pleniglaciële, circa 70.000 – 50.000 jaar geleden)⁵.

Nadat het IJsseldal door de Rijn was verlaten ontstond er in het dal een lokaal afwateringsstelsel. In deze periode lagen de Rijnafzettingen in het IJsseldal lange tijd aan de oppervlakte en werden bedekt door fluvioperiglaciële afzettingen (Formatie van Boxtel) en dekzand (Laagpakket van Wierden van de Formatie van Boxtel)⁶.

¹ www.ahn.nl

² Berendsen, 2004

³ Berendsen, 2004.

⁴ Makaske, Maas en Van Smeerdijk, 2008.

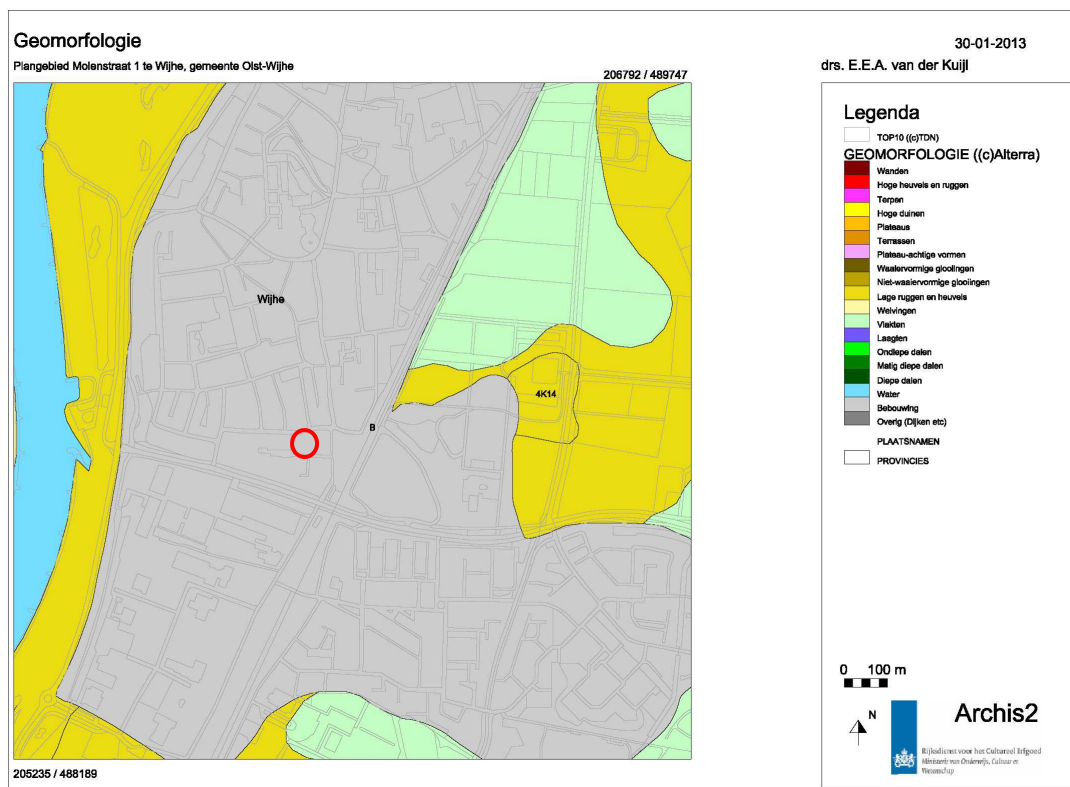
⁵ Van Beek, 2009.

⁶ Van Beek, 2009.

Daarnaast werden de Rijnafzettingen omgewerkt door het lokale afwateringsstelsel, dat een meanderend rivierpatroon had. De afzettingen, die hierbij gevormd zijn bestaan uit zand en klei en worden ook tot de Formatie van Boxtel gerekend⁷.

Het IJsseldal wordt aan de oostzijde begrensd door een dekzandlandschap. Het dekzandlandschap is ontstaan tijdens de laatste ijstijd, het Weichselien (115.000-11.755 jaar geleden). Het dekzand wordt gerekend tot het Laagpakket van Wierden, dat onderdeel is van de Formatie van Boxtel. Het gebied vormt een aaneenschakeling van dekzandvlakten en -laagten en dekzandkoppen en -ruggen, die het hoogst in het landschap uitsteken. De koppen en ruggen hebben globaal een zuidoost-noordwest richting.

Het dekzandlandschap en rivierenlandschap van de IJssel kent geen scherpe grens, maar wordt gevormd door een overgangszone. In deze zone ligt op het dekzand een dunne laag holocene rivierafzettingen van de IJssel. Op de geomorfologische kaart is deze zone als een dekzandvlakte aangegeven die vervalst is door veen en/of overstromingsmateriaal⁸.

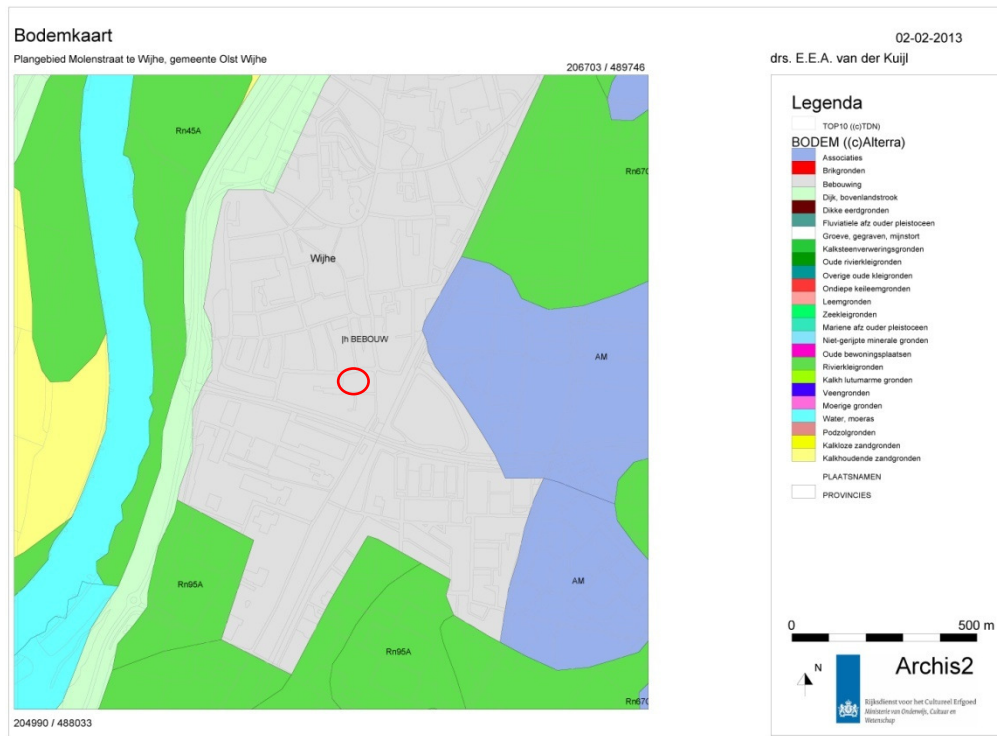
Afbeelding 2: Geomorfologische kaart, situering van het plangebied binnen de rode cirkel (bron Archis)

⁷ Makaske, Maas en Van Smeerdijk, 2008.

⁸ www.archis2.archis.nl

Bodem

De bebouwde kom is op de bodemkaart niet gekarteerd (zie afbeelding 3). Extrapolatie typeert het plangebied als mengelgrond (code MA).

Afbeelding 3: Bodemkaart met de situering van het plangebied binnen de rode cirkel (bron: Archis)

De vroegere overstromingen en overslibbingen hebben in de omgeving voor een uniek landschap gezorgd. De rivier overstroomde in het verleden de laaggelegen gebieden en overdekte ze met een dikke laag komklei. Ook een aantal dekzandruggen en -hoogten werden hierbij overstroomd. Alleen de hogere dekzandkoppen bleven uit de greep van de rivier. Vóór de komst van de mens groeiden hier bossen. Maar deze verdwenen al snel, toen de mens in de Vroege en Hoge Middeleeuwen ontdekte dat deze met klei omgeven koppen zeer geschikt waren voor de vestiging van een gemengd agrarisch bedrijf. Op de hogere zandkoppen bouwden de mensen hun boerderijen en legde ze hun akkers aan. De komkleilaagten leverden uitstekend grasland voor beweiding en hooiwinning. Dat deze laagten aanvankelijk nog regelmatig overstroomden in de winter en het voorjaar, nam men op de koop toe. Het slib uit het rivierwater betekende immers een natuurlijke bemesting van de graslanden.

De natuurlijke hoogten van de dekzandruggen zijn bepalend geweest voor de inrichting van het mengelgrondenlandschap tussen Wijnvoorden en Tongeren. Op deze oude kaart van 1900 zien we dat de meeste wegen in dit gebied sterk kronkelen. Ze volgen de vaak grillig gevormde dekzandruggen. Voorbeelden zijn de Bremmelerstraat, de Koedijk en de Kappenweg, die hier Tonger dijk wordt genoemd. Ook de boerderijen liggen meestal op een hoge zandrug of zandkop. De boerderijnamen Rietberg, Noordberg en Hooge Berg en Klein Nes (nes = landtong) zijn hiervan een fraaie illustratie⁹.

⁹www.natuurlijk.nl/geologie/ijssel_9.htm

Afbeelding 4: oude kaart van de omgeving. (bron: www.atlasenkaart.nl/maps/4594.jpg)

Grondwater

In het plangebied wordt grondwatertrap III aangegeven. Dit betekent dat de gemiddeld hoogste grondwaterstand binnen 40 cm beneden het maaiveld wordt aangetroffen en de gemiddeld laagste grondwaterstand dieper dan 80-120 cm beneden maaiveld ligt.

Afbeelding 5: hoogteligging plangebied in de rode cirkel (bron: www.AHN.nl).

2.2 Historische ontwikkeling plangebied en omgeving

Algemeen

De naam Wijhe komt voor het eerst voor in een oorkonde die vermoedelijk uit 960 dateert. Hierin verklaarde koning Otto I dat hij voor het zielenheil van zichzelf, zijn gemalin Adelheid en zijn ouders enkele schenkingen deed aan het klooster in de stad Maagdenburg, waaronder één hoeve in "Wie". Hiermee werd hoogstwaarschijnlijk Wijhe bedoeld. Soortgelijke naamsvermeldingen van Wijhe zijn bekend uit de 12de eeuw.

De plaats wordt aangeduid met Wie. De betekening van de naam verwijst naar de functie van het gebied of een gedeelte van het gebied. Verschillende naamkundigen hebben erop gewezen dat de plaatsnaam Wijhe etymologisch (de leer van de woordafleiding) te herleiden is tot het Oudgermaanse "*wīha*" of "*wīh*". Hieraan wordt de betekenis van een (heidens) heiligdom toegekend. Plaatsnamen als "*wīha*" of "*wīh*" kwamen uitsluitend voor in laaggelegen gebieden, bij rivieren, voordes of bij wegen. De landschappelijke ligging van Wijhe past precies in dit beeld¹⁰.

De eerste nederzetting ter plaatse bestond uit enkele boerderijen die in de nabijheid van een doorwaadbare plaats in de IJssel stonden. In die periode voerde de IJssel aanzienlijk minder water af. De bewoning concentreerde zich op de oeverwallen. De oeverwallen en rivierduinen langs de IJssel zijn relatief jong, omdat na de vroege middeleeuwen (circa 600 na Chr.) de rivier geleidelijk meer water begon af te voeren. Daarvoor werd de IJssel gevoed door kleine waterlopen en door oudere beken zoals de Berkel¹¹.

Direct rond het dorp lag het akkerland, dat vanwege de vruchtbare rivierafzettingen aan de oppervlakte zeer geschikt was voor de akkerbouw en fruitteelt. Wijhe ontwikkelde zich in de late middeleeuwen tevens als pleisterplaats voor kooplieden die hier de IJssel overstaken of van Zwolle richting Deventer reisden, een belangrijke Hanzeroute¹².

Een tweede route, van oudsher een belangrijke, is de weg van Wijhe naar Raalte.

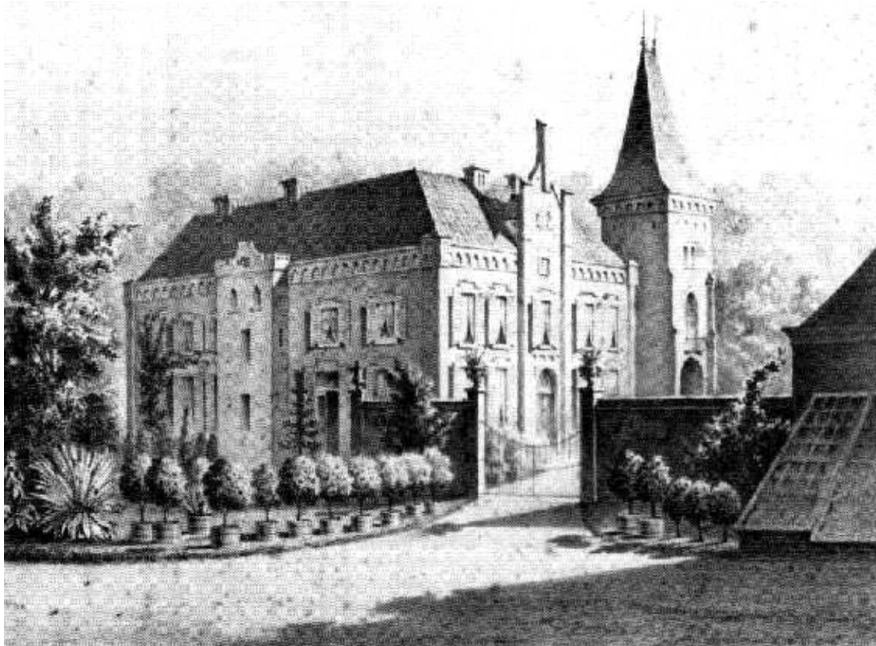
In de 14^e eeuw kwam er een dijk langs de IJssel. Hierdoor verminderde de wateroverlast. Door de dijken ontstonden er uiterwaarden waarin klei werd afgezet, zoals ter plaatse van het plangebied. Deze klei werd later op veel plaatsen afgegraven en gebruikt voor de baksteenfabricage.

Binnen het schoutambt Wijhe (voorloper van wat later de gemeente Olst-Wijhe zal heten) lagen zeven havezaten. Havezaten waren voorname adellijke huizen, middelpunt van een landgoed. De bewoners waren in het algemeen rijke mensen met veel macht en aanzien.

¹⁰ het canon van Wijhe Beek, R. van, Reliëf in tijd en ruimte (Wageningen 2009). Dijk, H., Het ontstaan van de naam Wijhe. Uitgave in eigen beheer (Utrecht 1981). Zwolse Courant 13 maart 1981.

¹¹ Makaske, Maas en Van Smeerdijk, 2008

¹² Stenvert e.a. (red.) 1998, 275.

Afbeelding 6: Huis de Gelder te Wijhe in 1863 (bron: www.kasteleninoverijssel.nl).

Het bezit van een havezate verschafte de eigenaar het recht om deel te nemen aan het bestuur van de provincie Overijssel. Havezate De Gelder, voor het eerst genoemd in 1382, ligt aan de oostgrens van Wijhe en dus ten oosten van het plangebied, heeft de meeste invloed gehad op het reilen en zeilen van dit dorp. Van De Gelder zijn nog de vijver, de brug, toegangspoort, hekwerk en een koetshuis bewaard gebleven. Het lommerijke landgoed fungeert in feite als achtertuin van Wijhe.

Het plangebied ligt op ca. 100 meter ten westen van de Wijnese Molen. De korenmolen is in 1703 gebouwd en is de oudste nog bestaande achtkante stellingmolen in de provincie Overijssel. Tot de Tweede Wereldoorlog bleef de molen in bedrijf, aan het begin van de oorlog verdwenen het wiekenkruis en de stelling van de molen. De molen is sinds 1977 eigendom van de Stichting De Wijnese Molen. In opdracht van deze stichting werd de molen in 1979 maalvaardig gerestaureerd. De roeden van de molen hebben een lengte van 24,30 meter en zijn voorzien van het Oudhollands hekwerk met zeilen. De molen is maalvaardig met één koppel maalstenen¹³.

Afbeelding 7: De Wijnese molen rond 1940-1950 (bron: www.molendatabase.nl).

¹³ www.wikipedia.nl

Project : BO Archeologie Plangebied Molenstraat te Wijhe, gemeente Olst-Wijhe
Kenmerk : EKU/DIR/HAMA/120347

Op de kaart uit 1866 (afbeelding 8) is te zien dat in het plangebied aan de Molenstraat op dat moment nog in gebruik als bouwland.

Aan de noordkant van de Molenstraat zijn vanaf ca. 1900 woningen gebouwd.

Afbeelding 8: Topografische kaart uit 1866 Olst Wijhe met het plangebied in de rode cirkel en de Wijhese molen in de groene cirkel (bron: www.watwaswaar.nl)

2.3 Archeologische waarden

In het plangebied zelf heeft nog niet eerder archeologisch onderzoek plaatsgevonden.

Binnen een straal van 750 meter rond het plangebied zijn diverse archeologische monumenten, waarnemingen en onderzoeken opgenomen in Archis (II).

Tabel 2: Waarnemingen, Vondsten en Onderzoeken <750 m rondom het plangebied (bron: Archis)

	CAA-nr.	Ligging t.o.v. plangebied	Vondsten	Periode
Monument	13342	510 m NOO	Terrein met restanten van havezate "De Gelder". Grachten en bijgebouwen nog aanwezig. Huis is verdwenen. Eerste vermelding dateert uit 1601.	Middeleeuwen laat - Nieuwe tijd
onderzoek	30153	109 m Z	Aanleiding: geplande herinrichting en herstructurering van industrieterrein De Enk en de werkzaamheden ter plaatse van de IJsselzone. Conclusie: geen archeologische waarnemingen. Advies plangebied: De Enk verkennend bodemonderzoek om archeologische zones in kaart te brengen. Advies plangebied in IJsselzone: geen vervolgonderzoek.	
Onderzoek	41989	421 m NO	Aanleiding: grondwerkzaamheden. Conclusie; aanwezigheid archeologische resten minder waarschijnlijk geacht omdat in plangebied relatief natte omstandigheden geheerst hebben. Advies: geen vervolg onderzoek	
Onderzoek	5825	455 m NO	Aanleiding bouwwerkzaamheden. Conclusie: Grond tot grote diepte geroerd. Door aanwezigheid van stukjes bot is de verstoring waarschijnlijk te wijden aan aanwezigheid voormalige begraafplaats. Ooivaaggrond aangetroffen. Rivierduinen zijn niet aangetroffen en er zijn geen archeologische indicatoren aan getroffen. Periode Middeleeuwen tot heden worden naar beneden bijgesteld. Advies: geen vervolg onderzoek.	
Waarneming	13633	368 m NO	Hout/houtskool	1050-1500 nC (Middeleeuwen laat)
Waarneming	13053	575 m NOO	Complex: Havezathe/Ridderhofstad Gracht	800-1950 nC (Middeleeuwen – Nieuwe tijd)

2.4 Archeologisch verwachtingsmodel

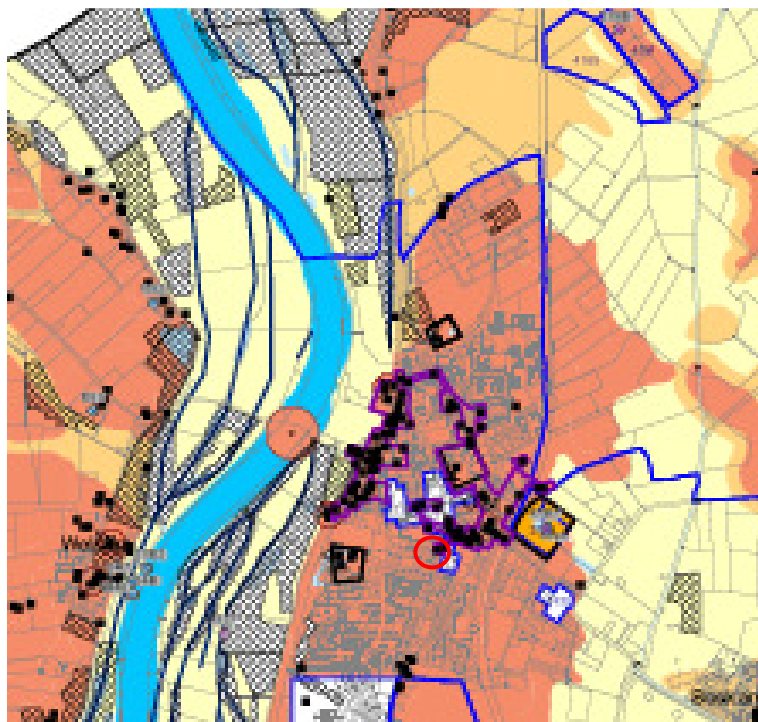
Algemeen

Op grond van de bodemkundige kenmerken en de bekende cultuurhistorische en archeologische waarden in de omgeving van het plangebied kan de archeologische verwachting worden bepaald. Voor het plangebied geldt een hoge trefkans op archeologische waarden conform de gemeentelijke archeologische verwachtingskaart.

Vanwege de relatief hoge ligging is het plangebied aantrekkelijk geweest voor menselijke bewoning vanaf de Steentijd. De potentiële archeologische niveaus worden direct onder het maaiveld verwacht op de afzettingen.

Gemeentelijk verwachtingskaart

Op de archeologische verwachtingskaart van gemeente Olst-Wijhe staat het plangebied aangegeven als een terrein met een zone met een hoge archeologische verwachting.

Afbeelding 9: archeologische verwachting, ligging plangebied in de rode cirkel (bron: beleidskaart gemeente Olst-Wijhe).

Verwachting per periode

Vanaf circa 600 na Chr (Late Middeleeuwen) wordt de oeverwal langs de IJssel gevormd en komt het plangebied relatief hoog in het landschap te liggen. De Laatmiddeleeuwse nederzettingen ontstaan vooral rond kruispunten van wegen en waterlopen. In de 14e eeuw wordt de IJssel bedijkt. Hoewel de nederzetting Wijhe strategisch gelegen is op verschillende handelsroutes groeit het dorp pas in oppervlakte in de late 19e eeuw. Het plangebied wordt tot die tijd benut voor agrarische doeleinden. De archeologische verwachting voor resten uit de late middeleeuwen en nieuwe tijd wordt om die reden op hoog gesteld in dit deelgebied. Oudere vindplaatsen kunnen op voorhand niet uitgesloten worden.

Tabel 3: Verwachtingen en beleid (bron:Beleidskaart gemeente Olst Wijhe)

AWV	Verwachting	beleidsadvies
Zones met een hoge archeologische verwachting	Deze gebieden waren in het verleden geschikte locaties voor bewoning. De kans op het aantreffen van vindplaatsen is derhalve vrij groot.	Oppervlakte gelijk aan of groter dan 100 m ² en verstoringen dieper dan 50 cm: De kans is groot dat bij bodemingrepen archeologische resten worden verstoord. Derhalve dient archeologisch onderzoek plaats te vinden. Als eerste stap dient een bureauonderzoek te worden uitgevoerd. Indien vervolgonderzoek noodzakelijk wordt geacht, kan door middel van een verkennend of karterend booronderzoek bepaald worden in hoeverre de ondergrond nog intact is en of er aanwijzingen zijn voor een archeologische vindplaats.

Project : BO Archeologie Plangebied Molenstraat te Wijhe, gemeente Olst-Wijhe
Kenmerk : EKU/DIR/HAMA/120347

De waarnemingen in Archis (zie tabel 2) tonen aan dat er in de omgeving al vanaf de Vroege Middeleeuwen bewoning voor komt. Het onderzoeksgebied ligt op een oeverwal. De huidige bebouwing in het plangebied heeft mogelijk voor verstoring gezorgd. Dit zal worden getoetst met behulp van het inventariserend veldonderzoek door middel van grondboringen.

Tabel 4: Archeologische verwachting plangebied

Periode	Verwachte vindplaatstypen	Verwachte grondlaag (diepte)
laat-paleolithicum – mesolithicum	Bewoningssporen, tijdelijke kampementen: vuursteen artefacten, haardkuilen	de oeverafzettingen, op circa 2 m beneden maaiveld, mogelijk geërodeerd
neolithicum – vroege middeleeuwen	Nederzetting, erven: cultuurlaag, fragmenten aardewerk, natuursteen, gebruiksvoorwerpen, erfafscheidingen, greppels	onder de oeverafzettingen, op circa 2 m beneden maaiveld
late middeleeuwen – nieuwe tijd	Nederzetting, erven: cultuurlaag, fragmenten aardewerk, natuursteen, gebruiksvoorwerpen, sporen van agrarische activiteit, afvalkuilen	vanaf het maaiveld, in en op de oeverafzettingen van de IJssel

3 Conclusie en aanbeveling

Op grond van het bureauonderzoek is een archeologische verwachtingsmodel opgesteld. In het plangebied komen dekzandkoppen (hoge duinen) voor. Op deze hoge duinen kunnen resten aangetroffen worden vanaf de Vroege Middeleeuwen tot de Nieuwe Tijd. Op grond van de hoge archeologische verwachtingswaarde schrijft gemeente Olst-Wijhe voor dat bij bodemingrepen groter dan 100 m² archeologisch onderzoek dient te worden verricht. Het veldonderzoek bestaat uit een verkennende fase, waarbij 6 boringen per ha dienen te worden gezet om de intactheid van de bodem te bepalen. Bij een intacte bodemopbouw dienen karterende boringen te worden gezet. Voor een betrouwbare steekproef achten wij het noodzakelijk dat er minimaal 5 karterende boringen in het plangebied worden gezet (1 boring per 290 m²).

De boringen worden uitgevoerd met een zogeheten megaboor (Ø 15 cm). De boorkernen dienen bij los gepakt zand te worden gezeefd op een metalen zeef met een maaswijdte van 4 mm en bij klei te worden versneden om archeologische indicatoren te traceren. Alle boringen worden gezet in de onverharde delen van het plangebied volgens een verspringend driehoeksgrid en gerelateerd aan maaiveld. De boringen worden beschreven conform de NEN 5740. Het eerste archeologische niveau kan direct onder het maaiveld verwacht worden. Een tweede archeologische niveau kan op circa 2 meter min maaiveld verwacht worden op de oeverwalafzettingen.

Op de onderzoekslocatie heeft recentelijk een milieuonderzoek plaatsgevonden waarbij asbesthoudend materiaal is aangetroffen. De bovengrond is licht verontreinigd met kwik, lood en/of zink. In het grondwater zijn lichtverhoogde concentraties aan barium en lood aangetroffen. Het verdient aanbeveling om bij de uitvoering van het veldonderzoek rekening te houden met de aanwezige verontreiniging en hiervoor de benodigde voorzorgsmaatregelen te treffen (conform AI-22).

De resultaten en aanbevelingen uit het bureauonderzoek en het veldonderzoek dienen te worden getoetst en onderschreven door Het bevoegd gezag, gemeente Olst-Wijhe en haar adviseur, de Regionaal Archeoloog, mevr. drs. M. Nieuwenhuis.

Project : BO Archeologie Plangebied Molenstraat te Wijhe, gemeente Olst-Wijhe
Kenmerk : EKU/DIR/HAMA/120347

Gebruikte literatuur

AHN, 2008. *Actueel Hoogtebestand Nederland*

ANWB, 2004. *Topografische Atlas Gelderland. Schaal 1:25.000*. Amsterdam

Bakker, H. de & J. Schelling, 1989. *Systeem van bodemclassificatie voor Nederland; de hogere niveaus*. Wageningen.

Berendsen, H.J.A., 2005. *Landschappelijk Nederland. De fysisch-geografische regio's*. Assen.

Berendsen, H.J.A., 2004. *De vorming van het land*. Assen (Fysische geografie van Nederland).

Buesink, A., et al, 2010. *Archeologische Inventarisatie, beleidsadvies en verwachtingskaart Gemeente Olst Wijhe*. Baac-rapportage V-09.0156. 's -Hertogenbosch.

Geudeke, P.W., K. Zandvliet & L. Balk, 1990. *Grote Historische Atlas van Nederland 1:50.000, 3 Oost-Nederland 1830–1855*. Groningen

Groenewoudt, B.J. 1994. *Prospectie, waardering en selectie van archeologische vindplaatsen: een beleidsgerichte verkenning van middelen en mogelijkheden*. NAR 17, ROB. Amersfoort.

Kuijl, E.E.A. van der, 2012. *Bureauonderzoek Archeologie Plangebied Tuurweide te Wijhe, gemeente Olst-Wijhe*, Hamaland Advies Zelhem

Stiboka / Rijks Geologische Dienst, 1977. *Toelichting op de legenda van de geomorfologische kaart van Nederland 1:50.000*, Wageningen en Haarlem.

Stiboka / Rijks Geologische Dienst, 1983. *Geomorfologische kaart van Nederland 1:50.000*, Wageningen.

Stiboka, 1976. *Bodemkaart van Nederland 1:50.000 en toelichting op de bodemkaart*, Wageningen.

Tol, drs. A., 2006; *Leidraad inventariserend veldonderzoek Deel: karterend booronderzoek*, 30 maart 2006 vastgesteld door het CCvD Archeologie, Gouda.

Geraadpleegde websites:

www.archis.nl; voor informatie over waarnemingen, vondsten, onderzoeken en GWT

www.kich.nl; voor informatie historische kaart 1900

www.watwaswaar.nl; voor informatie historische kaarten

www.ahn.nl; voor informatie hoogte en coördinaten

www.dans.easy.nl voor rapporten

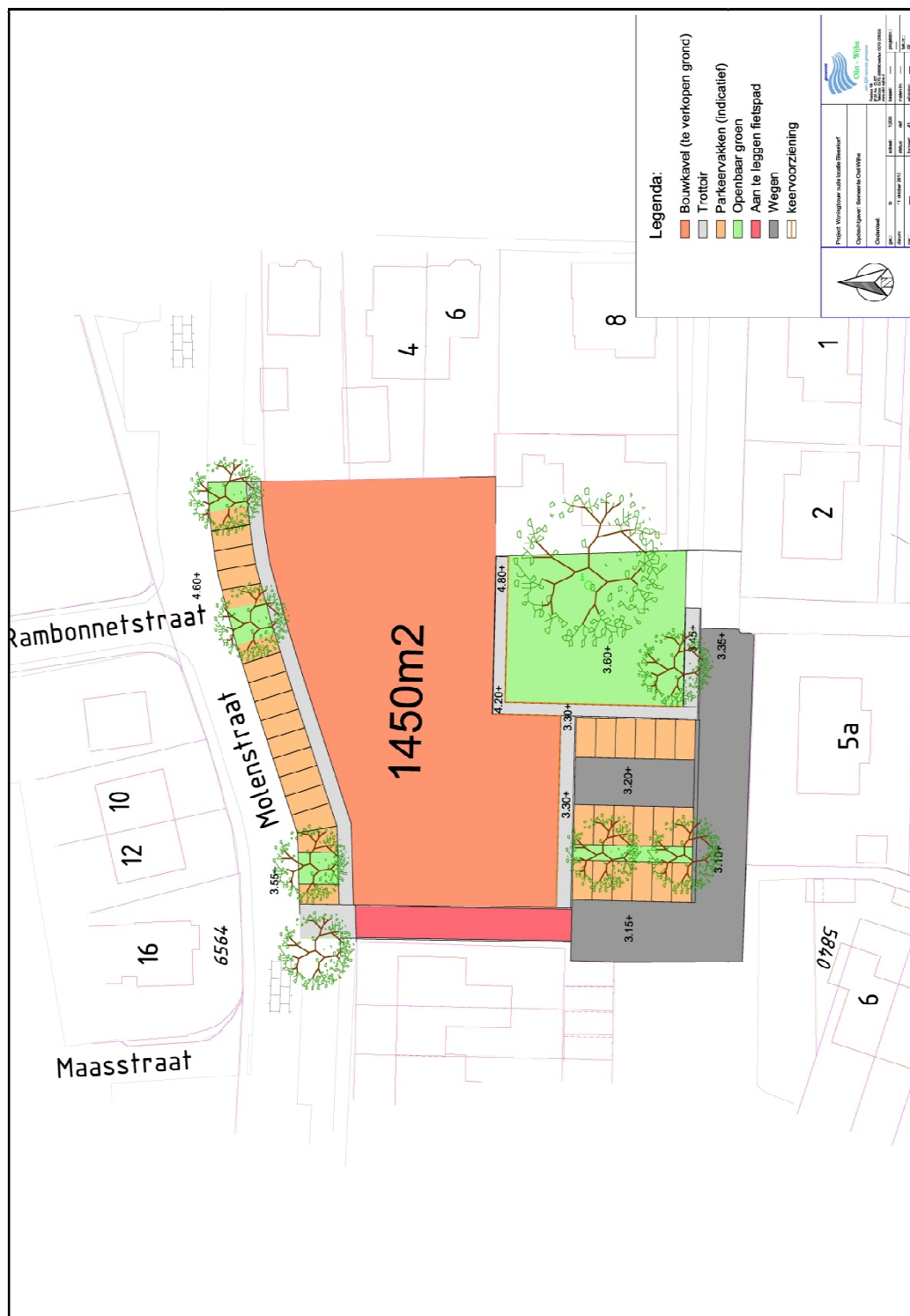
www.regiocanons.nl voor de geschiedenis van Wijhe

Project : BO Archeologie Plangebied Molenstraat te Wijhe, gemeente Olst-Wijhe
Kenmerk : EKU/DIR/HAMA/120347

BIJLAGEN

Project : BO Archeologie Plangebied Molenstraat te Wijhe, gemeente Olst-Wijhe
Kenmerk : EKU/DIR/HAMA/120347

Bijlage 1: Plangebied huidige situatie met in kleur de geplande nieuwbouw

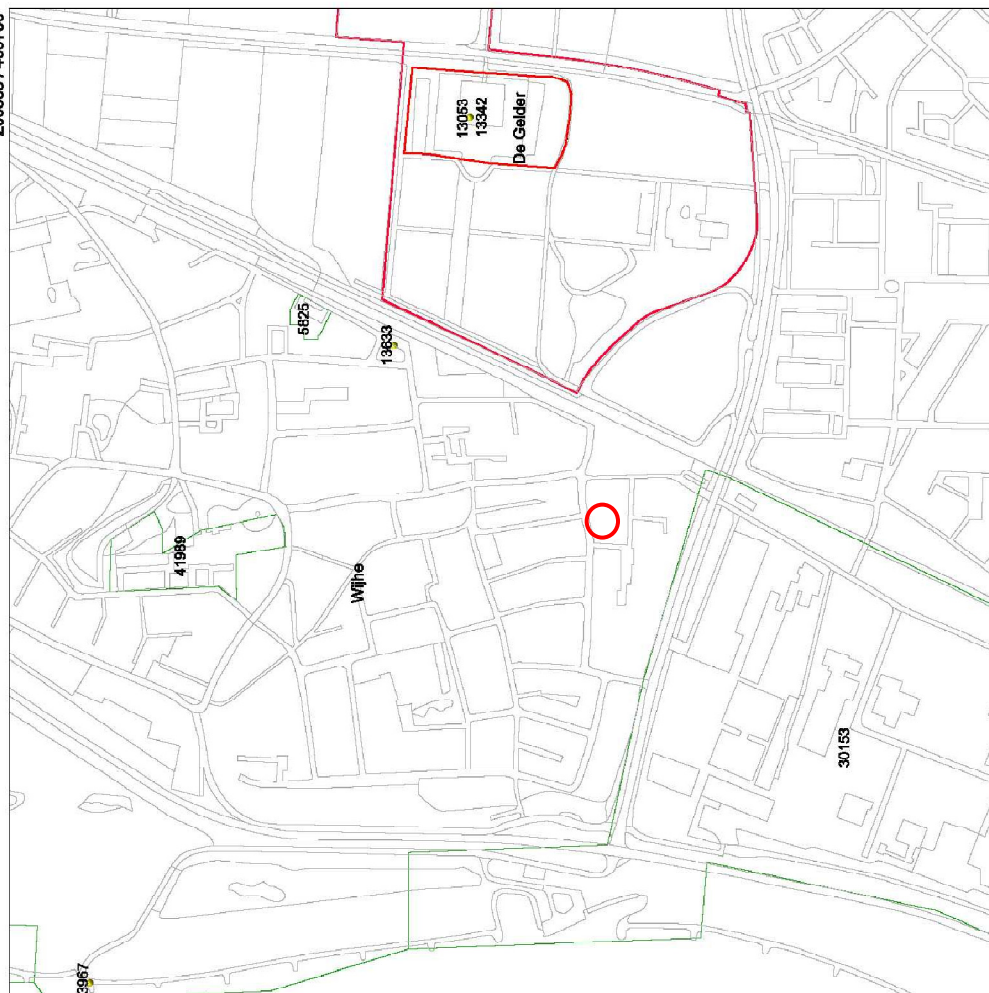

Project : BO Archeologie Plangebied Molenstraat te Wijhe, gemeente Olst-Wijhe
Kenmerk : EKU/DIR/HAMA/120347

Bijlage 2: Onderzoeken, Waarnemingen, Vondsten en Monumenten en
Bodemkaart, plangebied in rode cirkel (bron: Archis2)

30-01-2013

drs. E.E.A. van der Kuijl

Legenda

- MONUMENTEN
- TOP-10 (p/TDM)
- ONDERZOEKEN
- BUITENPLAATSEN
- VONDSTMELDINGEN
- WAARNEMINGEN
- PLAATSNAMEN
- PROVINCIES

0 100 m

Archis2

BuRO voor de Cultureel Erfgoed
Ministerie van Onderwijs, Cultuur en
Wetenschap

Archis II

Plangebied Molenstraat1 te Wijhe, gemeente Olst-Wijhe

206583 / 489706

3057

41930

5825

Wijhe

19833

13053
13054
13342

De Gelder

30153

205284 / 488407

Project : BO Archeologie Plangebied Molenstraat te Wijhe, gemeente Olst-Wijhe
Kenmerk : EKU/DIR/HAMA/120347

Bijlage 3: Overzicht van geologische perioden en lijst met gebruikte afkortingen

